

Pamplona

Stad van de stieren

De stad Pamplona - die door de gemeente zelf *Iruña* wordt genoemd en in het Baskisch *Iruñea* heet - wordt vrijwel altijd geïdentificeerd met het stierenrennen: de *encierro*, waarbij tijdens de feesten van San Fermín (7-14 juli) elke dag enkele stieren door de nauwe straatjes van

Kerk van San Saturnino

Pamplona worden gestuurd die 's avonds in de arena hun droevig lot tegemoet gaan. Waaghalzen rennen voor de dieren uit, waarbij zij vaak verwondingen oplopen of soms hun bravoure met de dood moeten bekopen. San Fermín ofwel de heilige Ferminius, bisschop van Amiens en patroonheilige van de stad, is volgens de legende geboren ergens in de derde eeuw in Pamplona als kind van een heidens senator in Romeinse dienst, die zich met zijn familie liet dopen na de prediking van *San Saturnino* (of *San Cernin*) te hebben gehoord. Dat gebeurde op de plaats die nu de *pocico* (putje) de *San Cernin* wordt genoemd en voor de kerk van San Saturnino zou zijn gelegen. Het is een vast punt in de bedevaartsroute naar Santiago de Compostela.

De feesten van San Fermín ontstonden in de middeleeuwen als seculiere feesten waarbij gebruik werd gemaakt van data waarop christelijke feestdagen vielen. Van oudsher waren deze feesten eigenlijk bijeenkomsten waarop kooplieden, boeren en

dorpelingen uit de wijde omgeving handel dreven met elkaar. De bijeenkomsten boden gelegenheid om stierengevechten te organiseren. Oorspronkelijk werden in Pamplona zowel in juni als in oktober - het begin en het eind van de zomer - feesten gehouden, die in 1591 echter gecombineerd werden tot één feest in juli.

De *encierro* ontstond eveneens in de middeleeuwen toen herders uit de omgeving hun stieren de stad in voerden: la *entrada*, op weg naar de Plaza Mayor die als arena dienst deed. In de vroege ochtend werden de stieren de weg opgedreven waarbij bewoners van de stad de boeren hielpen de dieren aan te moedigen met behulp van stokken en veel geschreeuw.

In de achttiende eeuw verschenen hekken ter bescherming van omstanders en tweehonderd jaar later doken de eerste toeschouwers eronder door om in plaats van mee te helpen, voor de stieren uit te rennen. Zo ontstond de traditie die nu grote populariteit geniet en vaak tot ongelukken leidt. In de stad bevindt zich op de Avenida Roncesvalles een indrukwekkend bronzen beeldhouwwerk van de *encierro*, van de hand van Rafael Huerta, afkomstig uit Bilbao.

Historie van de vestingstad

Pamplona werd als legerplaats gesticht rond 75 BC door de Romeinse veldheer Cnaeus Pompeius. Hij noemde deze vesting Pompaei-ilun (stad van Pompaeus) die uitgroeide tot de stad Pamplona en in de periode dat de Visigoten heersten over het Iberisch schiereiland hun bisschopszetel herbergde. Rond 715 veroverden de Moren Pamplona, dat daarna diverse keren doelwit was van aanvallen van zowel de Frankische koning Karel de Grote als de emirs van Córdoba. Zo werd de stad minstens twee keer met de grond gelijk gemaakt. De eerste aanwijzingen van de aanwezigheid van een stadsmuur dateert uit 778 toen Karel de Grote Pamplona verwoestte. Twee eeuwen erna was Pamplona een van de belangrijkste steden in de

Castillo de Santiago

door de christenen op de Moren veroverde gebieden en de hoofdstad van het gelijknamige koninkrijk, dat zich tijdens de regeerperiode van Sancho de Grote uitstrekte over het grootste deel van Noord-Spanje.

Na de dood van Sancho werd het rijk gesplitst en ontstond het koninkrijk Navarra dat tot 1512 zelfstandig zou blijven. Het werd in dat jaar veroverd door de hertog van Alba, veldheer van de katholieke vorst Ferdinand II van Aragón en regent van Castilië. Omdat Pamplona na de invoeging

van Navarra onder de kroon van Castilië een belangrijke rol speelde in de verdediging van het koninkrijk, besloot Ferdinand de fortificatie van de stad te moderniseren en gaf opdracht een kasteel te bouwen in het niemandsland buiten de stadsmuur op de plek waar zich destijds het klooster van Santiago bevond, dat gedoemd werd afgebroken te worden.

Pamplona in 1571.
Aan de zuidzijde het Castillo de Santiago

Het werd een zwaar bemuurd, vierkant gebouw met torens op elke hoek en met een zijde naar de ingang van de stad gekeerd zodat behalve het open veld, ook de stad zelf in het oog kon worden gehouden. Dit alles tegen de wil van de bevolking, maar Ferdinand liet zich niet vermurwen. Ook liet de koning op vier plaatsen in de stadsmuur kleine bolwerken aanbrengen. Ter nagedachtenis van het afgebroken klooster werd het kasteel *Castillo de Santiago* genoemd.

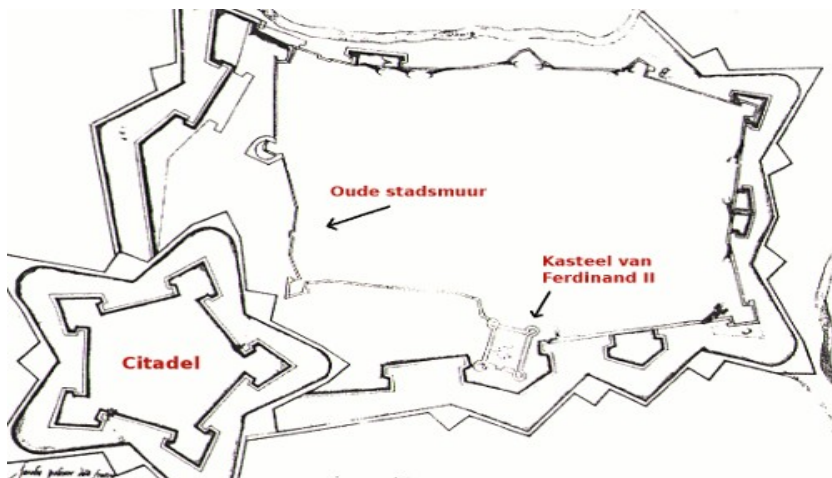
Dit voor die tijd uiterst geavanceerde verdedigingswerk werd al na enkele decennia slachtoffer van de ook toen bestaande bewapeningswedloop. Met de introductie van

het kanon, dat halverwege de vijftiende eeuw al werd gebruikt door de Turkse sultan Mehmet II bij het beleg van Constantinopel, dienden vestingen veel zwaarder te worden uitgevoerd dan in de middeleeuwen gebruikelijk was en ook de komst van andere vuurwapens dwong de vorsten tot de bouw van steeds beter doordachte defensiewerken.

De Citadel van Pamplona

Filips II, die in 1556 de Spaanse troon besteeg, begreep dit goed en stichtte de *Academia de Matemáticas de Madrid*, een instituut waar de beste specialisten bestaande oorlogsstrategieën analyseerden en nieuwe ontwierpen. Uit hun koker kwam het plan voor de bouw van een stervormige vesting in Pamplona dat de verdedigers van de stad in staat stelde de vijand effectief te weren. Een belangrijk kenmerk van dit model is het ontbreken van dode hoeken en de aanwezigheid van een gracht die het pentagonale bouwwerk omsluit.

Het kasteel van Ferdinand werd afgebroken en buiten de bestaande stadsmuur verrees een gigantische citadel met vijf bolwerken, waarvan er twee bedoeld waren om een eventuele aanval vanuit de stad af te slaan en drie gericht waren op het niemandsland. Dit ontwerp was gebaseerd op dat van de vesting te Antwerpen en werd gerealiseerd door de architect Jacobo

Palear Fratin. Ook werd de oude stadsmuur vervangen door een veel zwaardere nieuwe muur en uitgerust met stevige bolwerken.

In later eeuwen zijn nog tal van aanvullingen aangebracht in de verdedigingswerken van de stad, zoals de Franse poort, die nog geheel intact is. Een deel van de Citadel is in 1915 gesloopt om plaats te maken voor een stadsuitbreiding. De twee stadinwaarts gerichte bolwerken verdwenen, maar de rest van de Citadel is behouden gebleven en gerestaureerd en werd in 1964 door het leger overgedragen aan de gemeente. In 1978 werd het tot nationaal monument verklaard. Momenteel is het een ruim bemeten oase in de stad en in gebruik als recreatiegebied, hondenuitlaat- en wandelgebied en worden er regelmatig manifestaties, muziekfestivals en exposities gehouden.

Palacio de Condestable

Dit paleis, gelegen aan de Calle Mayor, is tussen 1550 en 1560 gebouwd in opdracht van Luis de Beaumont, opperrijksmaarschalk van Navarra. Na zijn dood ging het over in handen van de hertog van Alba. Gedurende de volgende 150 jaar herbergde het paleis de bisschopszetel en diende het ook enige tijd als gemeentehuis. In

de negentiende eeuw veranderde het gebouw van karakter. Het werd gekocht door een vermogend burger die het een commerciële functie gaf. De royale vertrekken werden gesplitst en de gevel opengebroukt om er etalages van winkels in aan te brengen. In de jaren 2008 en 2009 is het gebouw gerenoveerd en in oude glorie hersteld. Fraai zijn de *aquillos* (poortjes) op de tweede verdieping die weer in de voorgevel aan de Calle Mayor te zien zijn. Het paleis is nu eigendom van de gemeente en heeft een culturele bestemming.

Op de begane grond vinden regelmatig muziek- en andere voorstellingen plaats en de muren bieden ruimte aan wisselexposities. Permanent is de tentoonstelling van Pablo Sarasate (1844-1908), een eerbetoon aan de beroemde violist en componist die in Pamplona werd geboren en in de tweede helft van de negentiende eeuw wereldwijde triomfen vierde. De herinnering aan zijn spel is die van een grote virtuositeit en zijn nu nog veel gespeelde composities zijn vaak gebaseerd op de Spaanse volksmuziek. Componisten als Bruch, Lalo en Saint-Saëns hebben werken aan hem opgedragen. Sarasate was in het bezit van twee violen van Stradivarius, waarvan hij er één gekregen had van koningin Isabella II.

Museo de Navarra

Het museum van Navarra is gevestigd op de plaats waar het hospitaal *Nuestra Señora de la Misericordia* stond. Het gebouw dateert uit de tweede helft van de zestiende eeuw en van het oude hospitaal zijn alleen het portaal, dat nu de hoofdingang is van het museum, en de kapel bewaard gebleven. Het hospitaal werd in 1932 verplaatst naar een andere locatie en in 1952 begon de verbouwing ten behoeve van het museum. In 1986 werd het museum geheel op de schop genomen en kreeg het door het creëren van vergader- en gehoorzalen een publiek karakter. Er is materiaal te

zien uit de prehistorie van Navarra, uit de Romeinse periode zijn prachtige mozaïeken aanwezig en bijzonder zijn ook enkele doeken van Goya. Maar het meest opvallende stuk is van Moorse afkomst en dateert uit de hoogtijdagen van het kalifaat van Córdoba. Het is een juwelenkistje van bewerkt ivoor met een ongelooflijke detaillering en vervaardigd in 1004 als geschenk aan de toenmalige politiek leider van het kalifaat, Abd al-Malik al-Muzaffar, de

zoon van Almanzor die aan het eind van de tiende eeuw vanuit Córdoba een waar schrikbewind voerde over de christelijke rijken in het noorden van Spanje.

Zaterdagavond in Pamplona

Elke zaterdagavond begeven zich duizenden mensen op straat in het centrum van de stad om te eten en vooral te drinken. Dit vermaak duurt tot een uur of drie 's nachts en is een traditie die al decennia oud is. Daarbij kan men genieten van de in Pamplona, meer nog dan in menig andere Spaanse stad, tot culinaire hoogstandjes verheven tapas. En wie de zondag erop rustig wil ontbijten, doet er goed aan bar Iruña te bezoeken, gelegen aan de fraaie Plaza del Castillo. Dit etablissement, waar je je ogen op uitkijkt, dateert uit 1888 en beschikte als eerste in de stad over elektrische verlichting.

Willem Peeters, 19 juni 2012